

Висновок. Дослідження показали, що країні-експортеру вигідно реалізувати свою продукцію, а країнам-імпортерам купувати її, якщо для перших світова ціна вище внутрішньої, а для других – світова нижче внутрішньої. Це саме важливе значення для формування важелів лібералізації і протекціонізму та адаптації їх до внутрішнього ринку тваринницької продукції. Щодо найважливіших моделей-залежностей, то ними повинні стати коефіцієнт відносної лібералізації і коефіцієнт надбань.

Джерела та література

1. Закон України «Про державне прогнозування і розроблення програм економічного і соціального розвитку України».
2. Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів з питань обкладання ввізним митом товарів та інших предметів, що ввозяться на митну територію України" від 03.04.97 за № 170 /97-ВР.
3. Зовнішня торгівля товарами // Стат. збірник. – К.: Держкомстат України. – 1995, 1996, 1997, 1998, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 рр.
4. Указ Президента України "Про заходи щодо здійснення єдиної державної політики регулювання імпорту" від 21.09.94 р.
5. Коваленко С.А. Теневая экономика в Украине и пути ее легализации. Монография. – Симферополь: Таврия, 1998. – 112с.
6. Стратегическое планирование и управление / Под ред. проф. А. Н. Петрова. Ч. 1: Учебн. пособие. СПб: Из-во СПбУФ, 1997. – 145 с.
7. Топіха В.І. Світова організація торгівлі (СОТ) та державне регулювання ринку продуктів тваринництва в Україні / Агроінком. – Київ. – 2004. – №7-8. – С. 70-72.
8. Кинг У., Клиланд Д. Стратегическое планирование и хозяйственная политика. М.: Прогресс, 1982. – 399 с.

Боровська Л.В.

ЯК ЗАРОДЖУВАЛАСЯ ІДЕЯ СТВОРЕННЯ СЕЛЯНСЬКОГО ЗЕМЕЛЬНОГО БАНКУ

Постановка проблеми. Україна готується до історичного кроку- відкриття ринку землі. Цей відповідальний момент вимагає ретельної організаційної підготовки, як в правовому, так і в економічних відносинах. Підкреслимо, що Україна за своєю площею є найбільшою європейською країною і перевищує Францію в 1,6 рази, ФРН і Іспанію в 1,8 рази, Італію в 2,2 рази. Причому велика частина її земель - це чорноземи, найцінніші і найродючіші землі світу. Саме ця дорожочінна українська земля стає предметом купівлі-продажу за допомогою банків.

Як же ця проблема розв'язувалася в історичному минулому і яка в ній роль банківської системи? Це і складе зміст статті, який є складовою частиною плану НДР Європейського університету з розділу «Розробити пропозиції по подальшому розвитку банківської системи України»

Літературний огляд по темі дослідження. В сучасній економічній літературі з'явилися статті, в яких йдеться мова про роль Поземельного селянського банку в становленні ринкових відносин по відношенню до земельної власності [1,2]. Проте, як проходив етап його становлення і розвитку дотепер не було публікацій.

Це і послужило підставою для підготовки цієї статті, матеріалом якої була книга Зака А.Н. «Селянський поземельний банк» (1883-1910).

Мета статті. Метою цієї статті є розкриття історичних причин виникнення Поземельного селянського банку

Зміст статті.

Землеробство було завжди для селян головним, а в багатьох місцевостях і єдиним джерелом існування, Тому потреба в землі, що відчулася селянами вже зразу ж після звільнення їх від кріпацтва і що постійно посилювалася під впливом зростання населення, повинна була стати для сільського населення балючим питанням і настирливо вимагала дозволу.

Причиною слабкої земельної забезпеченості селян є, перш за все, недоліки Положення 19 лютого 1861 р¹.

Порівняльно низький рівень норми вищого і низького наділів, відрізи, встановлення четвертних дармових наділів, традиційна система повинностей, що спонукала поміщиків прагнути того, щоб селяни викупили менший наділ, - все це перекутило основну думку селянської реформи і дало початок безземеллю селян.

Л.В. Ходський, приймаючи за достатнє земельне забезпечення середній наділ колишніх державних

селян, прийшов до наступного висновку²

¹ Что дело обстоит именно так, видно между прочим из того, что в обществе конца 70-х годов целью проектированного кредитного учреждения для крестьян считали «ректификацию» крестьянской реформы. Ср. кн. Васильчнков и Яковлев. Мелкий земельный кредит. 1876 г., стр. 29.

Селяни	Загальне число ревиз. душ в тисяч.	З них одержали земельний					
		щедро		достатньо		недостатньо	
		тис. душ	%	тис. душ	%	тис. душ	%
Державні і питомі.	10.670,6	5.419,6	50,7	3.805,5	35,6	1.445,5	13,7
власницькі	10.608,1	1.523,2	13,9	4.624,8	43,5	4.460,1	42,6
Всіх	21.278,7	6.942,8	32,6	8.430,3	39,7	5.905,6	27,7

З таблиці видно, що більше чверті всіх селян вже при реформі мали недостатні наділи³; з колишніх власницьких - навіть більше $\frac{2}{5}$ (42,6%). Отже, вони потребували покупки земель.

До цих недоліків Положення 61 року приєдналося природне зростання селянського населення, що зумовило ще більші земельні труднощі серед селян. Сільське населення чоловічої статі серед всіх розрядів селян по 50 губерніях Європейської Росії в 1860 р. (ревізське) дорівнювало 23,1 млн. душ, а в 1880 р. (наявне) - 31, 5 млн.⁴

Відповідно збільшенню населення зменшився душовий наділ, оскільки на одну селянську душу чоловічої статі доводилося десятин⁵:

Губернії	На одну душу чоловічої статі, десятини		Межі по повітах в 1880 р.
	Ревізську	Наявну в 1880 р.	
Всього по 50 губ. у тому числі:	4,8	3,5	2,1-6,5
Малоруський.....	3,5	2,6	1,3-4,0
Південно-західний.....	3,0	2,1	1,2-4,6
Новоросійський.....	6,1 »	3,9 »	1,3-7,8

Але ці дані відносяться до дуже великих груп селянського населення. Якщо ж узяти дані «Зведення статистичних матеріалів, що стосуються економічного стану сільського населення Європейської Росії», що відносяться до 1892 року, то по окремих губерніях скорочення розміру наділів з 1860 року таке⁶:

Губернії	3	до
Харківська.....	3,8»	2,6»
Київська.....	2,7»	1,9»

Становище селян-дарувальників було ще менш утішливим. Загалом в 1877-78 роках, за даними «Статистики поземельної власності» спостерігається наступне здрібніння наділів⁷:

Губернії	Всіх селян з наділом не більш вищого або вказаного		Мали від 1-2 дес.	до 1 дес.
	Чисельність душ	% загального числа селян		
Чорноземні.....	7.915.402	48,5 %	1.642.624	580.766
Нечорноземні.....	5.655.597	53,5%	378.434	172.686

Малоземелля біля значної частини селян було таким чином вже в кінці 70-х років поза всяким сумнівом⁸.

Так, наприклад, ще в 1874 р. на Харківському з'їзді сільських господарів м. Зам'ятіна особа, що належала, як вона виражалась, «по народженню до класу землевласників», висловлювалась на користь земського кредиту для селян з метою підтримки поміщицького елементу⁹. В земствах також указувалося на безпосередню зацікавленість поміщиків в організації такого кредиту. В 1878 р. на засіданні Таврійських Губернських Зборів В. К. Винберг повідомив, що Мелітопольське Правління Повіту представило на збороз доповідь про ухвалення земством на себе посередництва в придбанні земель селянами у приватних власників. Знаходячи, що проект управи вигідний для обох зацікавлених сторін, Вінберг просив збори

² Земля и земледелец, Спб. 1891 г., т. II, стр. 243; ср. также статью «Крестьяне» в Энцикл. сл. Брокгауза-Ефрона, полут. 32-й, стр. 722.

³ Проф. И.И. Иванюков (Падение крепостного права, Спб. 1882 г., стр. 320) считает скудно обеспеченными 54% всех крестьян.

⁴ Материалы Высочайше утвержденной 16 ноября 1901 г. Комиссии по исследованию вопроса о движении с 1861 по 1900 г. благосостояния сельского населения средние земледельческих губерний сравнительно с другими местностями Европейской России, (далее цитируются: Материалы Центра), том I, стр. 78.

⁵ Таблицы к Обзору III, стр. 3-9.

⁶ Обзор, т. I, стр. 4.

⁷ Ibid., стр. 6.

⁸ Характеристикой крестьянского малоземелья (уже к 1 января 1892 г.) может служить также следующая таблица, дающая %-ное отношение крестьян, имеющих не свыше высшего или указанного надела к общему их количеству:

⁹ Л.В.Ходский Воззрения земств по вопросу о расширении крестьянского землевладения, Труды Импер. Вольно-Эконом. Об-ва 1881 г., т. I, стр. 84-85; ср. также Б.Веселовский, Аграрный вопрос в земстве. «Образование» 1906 г., кн. III, стр. 19; его же статья в «Общ. Движении» т. I, стр.296-297 и его же «История земства за сорок лет», СПБ. 1909 г., стр. 61.

розповсюдити проєктовану Мелітопольським земством міру на всю губернію¹⁰. Голова Ярославського міського правління, Ськульський, подав в 1879 р. в Губернські Земські Збори записку про установа земського викупного банку. Губернське правління, вказавши, що не «підлягає сумніву той в губернії факт, що з одного боку, крупні і середні землевласники помісно-дворянського стану, пригнічені... настійною потребою збуту багатьох окремих ділянок своїх володінь, шукають покупців, а з другого боку селянське населення... потребує збільшення своїх земельних наділів», - підняла це питання цілком своєчасно,¹¹ Необхідність збуту і покупки спричинила за собою появу ринку землі. Але для селян потрібен дешевий кредит.

У докладі Херсонської Губернської Земської Управи черговим зборам 1880 р. указується, що не «потрібно шукати десь далеко землю, необхідну для селян, а достатньо регулювати володіння нею в межах самої губернії до обопільної вигоди селян і приватних землевласників¹² При обговоренні в 1880 р. доповіді Харківської Губернської Управи про установа іпотечного банку В. І. Бекарюков відмичав, що «земство повинно дати селянами можливість придбавати землю в такій кількості, яка забезпечила б існування сім'ї... Якщо крупний власник вимушений продати свою землю, то хай краще придбають її ті, які стануть її обробляти. Якщо з'являться покупці землі ради неї самої, то вона стане значно ціннішою». Власовський говорив в Харківських Губернських Зборах 1881 р.: «що ж можуть програти дворяни, якщо селяни будуть мати можливість купувати землю? Звичайно, тільки виграють, тому що з'являться нові конкуренти для придбання землі і підвищать ціни».

Гордієнко указував, що «землевласники Ізюмського, Купянського і інших південних повітів побажають продати маєтки: які ж покупці можуть дати саму щонайвищу ціну? Селяни»¹³

Після всього цього стане ясно, що встановлення Селянського Поземельного Банку представлялося безперечно вигідним для крупного землеволодіння¹⁴, і що успішний розвиток урядових і земських починів в цьому відношенні залежав, в значній мірі, від відповідності цих починів до інтересів приватного землеволодіння¹⁵ і бажання останнього позбавитися частини земель¹⁶.

Зупиняючись на характеристиці питання про умови виникнення діяльності Селянського Банку, доводиться вказати на наступне. Вже в Сільськогосподарській Комісії 1872 р. П. Лилиенфельд щодо Курляндської губернії вказав, що приблизно 9/10 поміщиків живуть там в своїх маєтках і ведуть самі господарство.

Недивно тому, що, не дивлячись на таке ж розвинене малоземелля, як і в інших губерніях Росії, там аж до аграрного руху, 1905 р. (закон 26 квітня 1906 р.) не було відкрито відділення Селянського Поземельного Банку. Між іншим, поскільки справа торкається Польщі, то І. С. Блюх, наприклад, констатував, що там «значна кількість маєтків шукає покупців, в найбільшому ж майбутньому землі, яка поступає у продаж виявиться ще більше... покупцями на цю землю не можуть бути ні крупні землевласники, ні іноземці... тому залишається звернути свій погляд на контингент дрібних власників»¹⁷

«Пропозиція землі велика, а попит не збільшується. Єдині покупці, дрібна шляхта і селяни, не володіють коштами... Зупинка в розвитку процесу парцеляції... відобразиться пониженням цінності землі, яка і так вже не висока... Якщо дрібний землевласник буде забезпечений дешевим кредитом, то парцеляційний рух, ймовірно, поживається»¹⁸.

¹⁰ Ср. журнал «Земство» 1881 г., № 33, стр. 2.

¹¹ Ср. Л. С. Зак, «Земство и крестьян, хозяйство», Русская Мысль, 1901 г., кн. 5. стр. 115.

¹² Л.В.Ходский, Поземельный кредит, стр. 256.

¹³ Ср. Сазонов, там же, стр. 698, 712 и 713.

¹⁴ Не все дворяне, конечно, могли примириться с упадком дворянского землевладения, так как это лишало их того значения, какое они имели в местной жизни. Организация крестьянского поземельного кредита, ускоряя убыль дворянского землевладения, подрывала тем самым почву для господства дворянского сословия в местной Неудивительно поэтому, что, напр., в 1876 г. Харьковское Губернское Земское Собрание отклонило предложение об организации при проектир. Харьковском Земском Банке долгосрочного кредита для крестьян (Земский Ежегодник 1876 г., стр. 732), или что в 1881 г. очередное Харьковское Губернское Собрание, находя льготы, предоставленные мелкому землевладению по проекту устава «несправедливыми и нарушающими интересы крупных собственников», отвергло проект устава банка, наложенный Губернской Управой (Земство 1881 г., III 56, стр. 16).

¹⁵ Любопытно, что кредит, оказывавшийся, напр., Тверским земством, был, в сущности, краткосрочным кредитом. Он оказывался на срок от 2 до 5 лет. (Ср. Ходский, Поземельный кредит 1882 г., стр. 207). Понятно поэтому, что земские ссуды вовсе не имели такого значения, какое приобрели впоследствии ссуды из Крестьянского Банка, ибо ими могла воспользоваться, в силу их краткосрочности, лишь сравнительно зажиточная часть крестьянского населения. Следовательно, помощь в крестьянском малоземельи не достигалась. С другой стороны, когда у местных землевладельцев отсутствовала потребность сбыть некоторые земли, вопрос о крестьянском поземельном кредите в земстве проваливался. Напр., Пермское уездное собрание отклонило предложение ходатайствовать об открытии Крестьянского Поземельного банка на том основании, что в Пермском уезде нет земельных имений, которые бы продавались, и, следовательно, не может предоставиться надобность в Земельном Банке (ср. Земский Ежегодник за 1884 г., стр. 545).

¹⁶ О. Воронов («Земство», 1882 г., III 11, стр. 8) указывает, что учрежденный Крестьянский Банк не давал кредитов для переселения в просторные губернии, между тем как при подобных переселениях особенно важна кредитная помощь государства, так как в этом случае земский кредит невозможен. Этот факт находит свое объяснение в том, что Крестьянский банк имел в виду и помощь местному крупному землевладению.

¹⁷ И.С. Блюх Задолженность землевладения в Царстве Польском, Спб., 1894 г., стр. 143.

¹⁸ Ibid., стр. 205.

З другого боку, «все майже маєтки обтяжені іпотечними боргами»¹⁹. Характеристикою цього можуть служити наступні дані²⁰: Земське Кредитне Суспільство Царства Польського до 1 січня 1877 р. видало позик під сільську нерухомість 72,8 млн. крб. - більше, ніж яка б то не була установа, окрім діючого по всій Росії Суспільства Взаємного Поземельного Кредиту (313.3 млн.), все ж таки установи в сукупності мали всього 415,8 млн. крб. позик.

Всім цим і пояснюється розповсюдження дій Селянського Банку на Привіслінські губернії вже в 1888 р.

Те, що польське селянство було бідно надене землею, видно з наступного: до 1-го січня 1874 р. в Привісленському краю було садіб і сімейств, розмір володінь яких був визначений, з наділом²²

менше $1\frac{1}{2} \frac{1}{2}$ дес. на сімейство.	30 % - 220,534 садіб
від $1\frac{1}{2} \frac{1}{2}$ дес. до $7\frac{2}{3}$ » .	43,3 % - 316,656 »
і більше $7\frac{2}{3}$ »	..26.7 % - 205,904 »
	100 % - 743,094 садіб

У той же час земель поміщицьких в 1874 р. було близько 3,681 тис. дес. Цим бажанням допомогти певній верстві польського населення можна, мені здається, частково пояснити різні пільги, встановлені в Польському краю при селянських покупках щодо доплат, спеціальних оцінок і т.д.²³

Малоземелля для значної частини селян було таким чином вже в кінці 70-х років поза всяким сумнівом²⁴.

У 1876 р. кн. А.І. Васильчиков і А.В. Яковлев опублікували брошуру під назвою «Дрібний земельний кредит в Росії». Кн. Васильчиков, указуючи в своїй статті на те, що поземельні банки і Суспільство Взаємного Поземельного кредиту при видачі позик під заставу маєтків зупиняються на відомій нормі: 500, 1.000 крб., вважає, що «передбачувані поземельні банки повинні мати на увазі як головну операцію позику грошей для покупки дрібних ділянок цінністю до 500 або 1000 крб. Під заставу цих земель»²⁵. Він звертає увагу на важливість цього предмету саме в даний час, коли «починають з'ясуватися благі і шкідливі наслідки селянської реформи і заявляються нові добромисні припущення про поліпшення побуту селян і сільського господарства взагалі.

Кн. Васильчиков указує далі на особливе державне значення цієї справи, зважаючи на близьке співвідношення її до викупної операції: «Кредит, що відкривається селянам для покупок землі з метою поповнення наділу, може бути розглянутий як продовження і ректифікація самої викупної операції. Принцип залишився б той же: **визнаючи, що відома кількість угодь необхідна для забезпечення побуту селян, уряд при викупній операції приймає на себе посередництво між землевласниками і селянами**, видає першим гарантовані %-і папери і стягує платежі з останніх. Поземельний банк діє майже на тих же підставах»²⁶.

Ця справа, продовжує кн. Васильчиков, представляється нам не стільки у вигляді спекулятивної банківської операції, скільки в значенні *економічного державного заходу*, спрямовуючого і доповнюючого селянське Положення 1861 року. В цій справі потрібно мати на увазі окрім звичайних банківських операцій і іншу вищу мету, а саме виправлення тих нерівномірностей, недоліків, помилок, які були допущені при поземельному влаштуванні селян... єдина міра, це - *посередництво кредитної установи для полегшення селянських переселень і покупок від казни і приватних власників додаткових наділів з вільних земель.*;

¹⁹ Отчет по Государственному Совету за 1888 г., стр. 245.

²⁰ Ежегодник Министерства Финансов, вып. IX, стр. 336-7.

²¹ Вые. утв. мнение Гос. Совета И апреля 1888 г. полное Собр. Законов 5.131. Прекрасно характеризует отношение помещного землевладения к деятельности Крестьянского банка следующее сообщение («Русский Экономист», редакция А.С.Залзунина. 1906 г., №38, от 30 сентября, стр. 589): «Группа помещиков Царства Польского предъявила в Главное Управление Землеустройства и Земледелия доклад, в котором настаивает на том, что Крестьянский Банк сам не в силах решить вопрос об упорядочении аграрных отношений в местных губерниях, и что с большим успехом может произвести парцелляцию задолженных имений здешнее земское кредитное общество, почему представители его должны принимать участие в обсуждении аграрных проектов, касающихся здешнего края? Таким образом, помещики Царства Польского понимают Вопрос об упорядочении аграрных отношений вообще и о деятельности Крестьянского Поземельного Банка в частности, как вопрос о сбыте **задолженных** земель крестьянам, в каковом отношении Крестьянский Банк, по их мнению, недостаточно удовлетворяет предъявляемым к нему требованиям.

²² Анучин. Очерк эконома, положения крестьян Царства Польского, цитировано у Ю.Э. Янсона. Сравнит. статистика России, т. II, Спб., 1880 г., стр. 180-81.

²³ Ср. ниже напр. стр. 146-7.

²⁴ Характеристикой крестьянского малоземелья (уже к 1 января 1892 г.) может служить также следующая таблица, дающая %-ное отношение крестьян, имеющих не свыше высшего или указанного надела к общему их количеству:

²⁵ Ibid., стр. 28. По словам А.В.Яковлева (ibid. Министерству Финансов еще в 1874 г. был представлен проект акционерного банка для содействия покупке крестьянами земель и для выдачи ссуд в более мелких, чем это определено уставами земельных банков, размерах, но проект этот, отличавшийся от существующих уставов земельных банков только требованием гарантии правительства — Министерством Финансов утвержден не был.

²⁶ Ibid, стр. 33.

оскільки деякий ризик при цьому неминучий, то тому в приватних руках без участі казни, навряд чи це було можливим»²⁷. Стаття кн. Васильчикова закінчується твердженням, що відкриття кредиту частини дрібним власникам є справа настійної і невідкладної необхідності²⁸.

А. В. Яковлев пропонував децентралізовану організацію дрібного кредиту у вигляді заснованих на круговій поручі²⁹, місцевих товариств дрібних землевласників, причому районом дії цих суспільств взаємного кредиту повинен бути що найбільше один повіт³⁰. Керівництво цими товариствами належить передати Комітету ощадно-позичкових товариств, який перейменується в «Центральну касу народного кредиту». При цьому задачі цієї каси повинні бути наступні: 1) сприяти утворенню місцевих ощадно-позичкових товариств, товариств дрібного земельного кредиту і інших товариств, що мають на меті доставку дрібного кредиту, 2) спостерігати за правильністю їх дій, 3) доставляти дрібним товариствам необхідні для їх операції грошові кошти, 4) виконувати доручення товариств³¹.

Сильним поштовхом до того, щоб уряд зайнявся питанням про організацію дрібного земельного кредиту, послужила, між іншим, і розробка в 1878-80 роках відповідних проектів, розісланих на обговорення у земствах. Перший проект пропонував заснувати на початках взаємності товариство взаємного поземельного кредиту з випуском заставних листів, що гарантуються урядом (складений СПБ. відділенням комітету про ощадно-позичкові товариства). Другий проект, складений Московським комітетом про ощадно-позичкові товариства, пропонував земський банк також з випуском гарантованих листів, і останній проект, складений кн. А.І.Васильчиковим, Н.А.Вагановим, І.І.Кауфманом, П.Ф. Фандер-Флитом і В.Н.Хитрово, містив статут земського банку дрібного сільського земельного кредиту.³²

Ще більше значення у вказаному відношенні мала діяльність земств. Саме в 2-ій половині 70-х і на початку 80-х років земства зайнялися цим питанням, причому всього за цей час розробляли питання про селянське малоземелля 24 губернські земства.³³ При цьому 7 земств обмежилися клопотаннями про організацію державного кредиту, а] 7 земств стояли на стороні активної земської діяльності. Практичне здійснення земський поземельний кредит одержав проте тільки в 8 губерніях.

Всі земські проекти сходилися в основній меті створення установи виключно для видачі позик селянам для покупки землі. В решті питань думки земств розходилися. Наскільки були різноманітні думки земств з окремих питань, видно з наступних зіставлень³⁴.

Термін позики, напр., встановлювався; до 5 років - Тверським, до 10 - Ярославським, до 12 - Новгородським, до 20 років - Таврійським, до 21 $\frac{1}{2}$ - Московським і від 30 до 49 років земством Пскова.

Коло клієнтів обмежувалось сільськими суспільствами (в Херсонському земстві); сільськими суспільствами і окремими особами (Тверське з 1881 р., Новгородське, Рязанське, Костромське, Таврійське, Харківське); сільськими суспільствами, окремими особами і товариствами (Псков, Рязанське, Володимирське); селянами і іншими станами - (Новгородське, Рязанське, Таврійське, Володимирське); особами, що мають менше 10 десятини на наявну душу чоловічої статі (Таврійське). Платіж був встановлений в 6 % - в Тверською, Ярославською і Новгородською земствах, в 5% - в Костромському, в 4% - в Московському, в 3% - в Херсонському, в 1% - в Таврійському. Розмір позики дорівнював: 50% оцінки в Тверську, 80 - в Уфімському, Рязанському, 80-90% - Новгородському, Рязанському і Полтавському, 90% - Ярославському і Пскові, 95% - в Московському і 100% - в Таврійському і Володимирському. Граничний розмір позики був встановлений в 300 карбованців на наявну душу - в земстві Пскова, в інших же земствах замість грошової фігурувала земельна норма, саме в Рязанському - кредитну допомогу передбачалося надавати для покупки землі з тим обмеженням, щоб вся кількість землі, як купленої, так і раніше тієї, що була, не перевищувало подвійного вищого наділу. В Таврійському земстві норма була і грошовою - не понад 10.000 крб. суспільству або товариству і земельною - не понад 14 десятин на душу чоловічої статі. Нарешті, в Харківському земстві допомога обмежувалася покупками до 15 десятини на одного позичальника,

Що торкається далі коштів, то Новгородське, Псков і Тверське земства припускали урядову позику; Володимирське, Скатуринославське, Маріупольське (повіт) пропонували гарантію уряду заставними листами; гарантію земства встановлювали Рязанське і Таврійське земства, а гарантію як уряду, так і земства припускало Смоленське земство. Херсонське і Таврійське земства рекомендували обернути на цю операцію залишки від викупної операції.

Як видно з приведених даних земські проекти не носили одноманітного характеру. Із цього приводу в Державній Раді³⁵ вказувалося, що з причини відсутності єдності поглядів на справу (висота %, розмір позики і т.д.), а також з причини того, що деякі земства відкидали саму необхідність кредиту для селян — поземельний селянський кредит не міг бути, на думку Державної Ради, влаштований земствами належним

²⁷ Стр. 34.

²⁸ Стр. 35.

²⁹ Ibid., стр. 60.

³⁰ Стр. 71.

³¹ Ibid., стр. 83.

³² Обзор, I, стр. 24. «Земство», 1880 г., № 1, стр. 11.

³³ Н.Карышев (Земские ходатайства, М. 1900 г., стр. 70) насчитывает 34 ходатайства земств об организации кредита для покупки крестьянами земель.

³⁴ Эти сопоставления приведены у Зака, ibid., стр. 87-94.

³⁵ Отчет по делопроизводству Государственного Совета за 1882 г., стр. 166-168.

чином. Тому уряд, перед яким встало питання про селянське малоземелля, зупинився на думці про установа урядового банку, який розповсюджує поступово свою діяльність на всю Європейську Росію.

Висновки: 1) В літературі питання про селянське малоземелля і дрібний земельний кредит в період з 1862-1890 рр. не сходило з порядку денного. У пресі суспільстві і земстві 2.) У результаті побоювань уряду загострити земельну потребу селян з іншою і, нарешті, з причини того, що установа подібного банку (як це було з'ясовано вище) відповідала інтересам крупного приватного землеволодіння, з'явилася установа Селянського Поземельного Банку. «Затверджуючи цей банк, уряд прагнув відмітити, що з відведенням селянам наділу ніякі подальші заходи по поземельному пристрою їх на рахунок фундації, залишеної у володінні дворян, не можуть мати місця, і що розширення селянського землеволодіння на рахунок цієї фундації можливе лише шляхом покупки на загальних підставах» 44

Джерела та література

1. Логвинова Е.В., Новіков Ю.М. Про необхідність організації національного земельного банку // Економіка України.-2003. №2
2. Андрушин С.А Банківська система Росії: антологія реформ з якнайдавніших часів до першої світової війни, с.50-86. //История фінансової політики в Росії: Збірка статі. Наукове видання. СПб., 2000, 352с.

Стрижиченко К.А., Дмитрусенко К.О.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Развитие экономической системы в мировом сообществе повлекло распространение операций с ценными бумагами, что было вызвано ростом инвестиционной активности субъектов экономики. Однако, для успешного оперирования на рынке ценных бумаг возникла необходимость в получении своевременной и достоверной информации о предприятиях-эмитентах. Эта необходимость повлекла за собой создание еще 3 июля 1884 г. выдающимся финансистом Чарльзом Доу методики расчета первого биржевого индекса Dow Jones Railroad Average, который большей частью состоял из железнодорожных компаний (9 - железнодорожных и 2 - промышленные).

Трансформационные процессы в странах Восточной Европы способствовали изменению форм собственности и создали предпосылки для появления новой составляющей экономической системы - фондового рынка. Развитие фондового рынка Украины также находится на этапе его становления. В связи с этим актуальными являются исследования взаимосвязи фондовых рынков стран Восточной Европы. Анализ таких взаимосвязей может служить аппаратом прогнозирования изменений на рынке ценных бумаг Украины, и, следовательно, аппаратом получения определенного эффекта при осуществлении операций с ценными бумагами.

Целью исследования является изучение взаимодействия фондовых рынков Восточной Европы на примере нескольких стран. Для достижения этой цели необходимо провести сравнительный анализ методологии расчета фондовых индексов стран Восточной Европы, их отраслевой структуры, а так же динамики их изменения.

Фондовый индекс - численный показатель, отражающий деловую активность на определенном фондовом рынке. Он выполняет следующие функции:

- точно и своевременно отражает ситуацию на всем индицируемом им рынке в целом;
- является инструментом для прогнозирования направления движения рынка и оценки ситуации при помощи инструментов технического анализа;
- служит инструментом для фьючерсных и опционных контрактов с целью хеджирования рисков как по рынку, так и по отдельным его показателям (например, по процентным ставкам); служит базой для создания оптимального портфеля в категориях «надежность» - «доходность»;
- показывает базовую минимальную величину дохода, который должен получить трейдер (управляющий портфелем и т.д.), работающий на характеризующем индексом наборе фондовых ценностей либо на аналогичном (коррелируемом) рынке;
- служит инструментом оценки качества работы конкретных управляющих компаний по сравнению со среднеотраслевыми значениями и рынком в целом;
- характеризует влияние политических и социальных факторов на рынок, на котором обращаются (где эмитированы) приведенные в портфеле индекса инструменты, отражает экономическую ситуацию и инвестиционный климат.

Для анализа взаимодействия фондовых рынков в работе предлагается исследовать фондовые индексы Украины, России, Польши и Венгрии. Это обосновано следующими причинами:

1. Географическое положение (страны расположены вблизи друг от друга).
2. Тесные экономические связи (для их анализа приведены таблицы, отображающие контакты Украины с перечисленными странами путем предоставления данных об экспорте и импорте товаров и услуг).

Объемы экспорта и импорта товаров приведены в табл. 1, услуг в табл. 2.

В ходе анализа экспорта и импорта, очевидным становится тот факт, что среди стран Восточной Европы перечисленные занимают ведущие позиции в экономике Украины.